

ELS PAPERS D'ESTHER TUSQUETS: EL FONS DE LA QÜESTIÓ

L'adquisició per la Generalitat d'una part del fons documental de l'editorial Lumen i el seu dipòsit a la Biblioteca de Catalunya mou l'Associació d'Arxivers a plantejar una reflexió al respecte.

VICENÇ RUIZ GÓMEZ

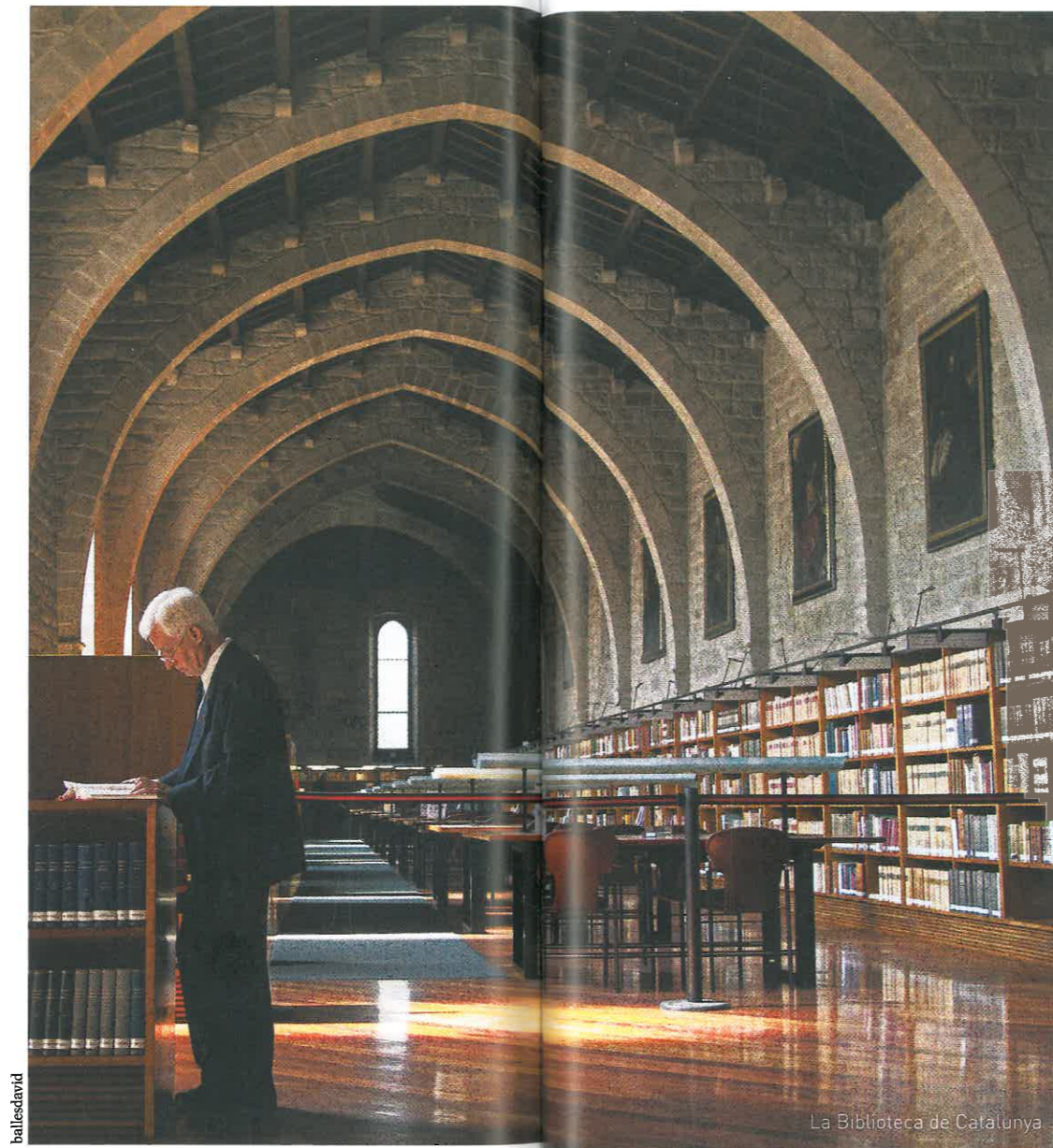
Vicepresident de l'Associació d'Arxivers-Gestors de Documents de Catalunya

El desembre de 2010, el Ministeri de Cultura adquirí 2.500 metres lineals (ml) de documentació a Carme Balcells per tres milions d'euros i la promesa de crear un Arxiu de la Creació Literària a Alcalá de Henares, reprenent així la idea d'un gran centre temàtic que la mateixa Balcells havia proposat en anys anteriors per Barcelona, segons Vargas Llosa (*El País*, 02/12/2012). Un any després, però, ja es féu evident que aquest conjunt de documents, inclosos els 300 ml de correspondència amb els seus premiadíssims representats, trigaria força temps a poder ser consultat, tant per qüestions de mera classificació i ordenació, com per altres motius més insalvables (dret de reproducció i difusió dels originals, privacitat de dades, etc.) que, incomprendiblement, no s'havien pres en consideració a l'hora de valorar-ne la compra. Pel que fa a aquest enèsim «gran arxiu temàtic» projectat, res no se sap tampoc (afortunadament!), per molt que, ara, coincidint amb la notícia de la compra de 1.046 documents per part de la Generalitat als fills d'Esther Tusquets, Manuel Rodríguez, un dels noms claus de l'edició, el torni a reclamar (*El País*, 25/1/2014).

Cal confiar que el Departament de Cultura no hagi emulat amb aquesta operació, per valor de 366.065 €,

la mala praxi i la manca de previsió del ministeri espanyol. Però, qualsevol professional dels arxius i de la gestió documental convindrà que, pel seu cost significatiu, hagués calgut alguna cosa més que una mera nota de premsa per poder així informar amb el rigor pertinent dels detalls de l'adquisició i, entre d'altres qüestions, quins són els motius pels quals una de les compres més cares, si no la més cara, de patrimoni documental duta a terme els darrers anys a Catalunya s'ha dipositat a la Biblioteca de Catalunya (BC), institució que té com a primera missió, segons la llei 4/1993, preservar el patrimoni bibliogràfic.

En tot cas, el destí dels papers d'Esther Tusquets ve a refermar el segon objectiu del contracte-programa de la BC, aprovat el setembre de 2012, i el seu estrany afegit respecte d'allò que el marc normatiu disposa per a aquesta institució («completar el patrimoni bibliogràfic i documental català»), així com les contínues al·lusions al «patrimoni editorial» que també hi consten. Una categoria temàtica que no trobarem a la Llei de Patrimoni Català i que, més aviat, sembla tenir com a objectiu desdibuixar la natura de patrimoni documental pròpia dels arxius d'empreses o d'altres entitats dedicades al món de l'edició. Fons d'editorials i d'entitats com, per exemple, Salvat, Teide, Juventud, el Gremi d'Editors de Catalunya o l'Associació d'Editors en Llengua Catalana, custodiats ja a l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Fons, possiblement, que no compten amb el gla-



BalcellsDavid

La Biblioteca de Catalunya

mur literari d'aquestes 1.046 peces, però que –i aquesta és una diferència fonamental entre la perspectiva arxivística i la del mer col·leccionisme– tenen igual valor per tal de preservar la memòria completa de la indústria editorial catalana, ja que només a partir del seu conjunt i de la seva integritat podrem jutjar, en la justa mesura, la rellevància o no d'un fons concret. O, com és el cas, d'una selecció de la correspondència i la trentena d'originals que, a manca de poder consultar els informes tècnics, cal conceptualitzar com una part del fons d'empresa de Lumen i, per la seva cronologia, dels grups editorials als quals la mateixa Tusquets va vendre l'editorial i hi treballà.

El valor del seu contingut textual, subjecte sempre al parer canviant de la crítica literària, ha de ser un criteri important, però no pas l'únic ni el més rellevant a no ser que, a priori, vulguem potenciar una determinada imatge d'aquesta indústria. El màrqueting cal aplicar-lo a les polítiques de difusió i comunicació del patrimoni, però no pas a les polítiques d'adquisició i preservació. I és aquest, precisament, el fons de la qüestió. Perquè donar forma als fons documentals d'una institució concreta a cop de talonari no sembla propi d'una eficient política d'adquisicions arxivística. ¿O és potser senyal d'eficiència que la institució orgànicament instal·lada al capda-

munt del Sistema Bibliotecari de Catalunya es dediqui a completar la principal missió que té assignada el conjunt del Sistema Arxivístic Català? ¿És que l'ANC, els Arxius Històrics de Girona, Lleida i Tarragona, l'Archiu Generau d'Aran, la resta d'arxius comarcals i els centenars d'arxius municipals no són suficients per gestionar el patrimoni documen-

Cal definir clarament i consensuadament quina és la política d'adquisició i de gestió del patrimoni documental privat que volem tenir com a país. Una política que, per la mateixa natura d'aquest patrimoni, hauria de fonamentar-se en criteris arxivístics i en la pròpia estructura arxivística ,

tal del país? ¿És que des del Departament de Cultura s'ignora l'existència de l'estructura arxivística catalana, una autèntica estructura d'estat que, sense l'atenció mediàtica d'altres, ja tenim i, simplement, només cal evitar que entri en decadència?

Perquè el context actual fa prou difícil per a tots aquests arxius continuar la seva tasca diària i, ja no diguem, exercir la funció de vetllar pel patrimoni documental privat (tal com l'actual marc vigent explícitament sí que els encomana) més enllà de la conscienciació vers els titulars dels fons. La gran majoria d'aquests centres, en no comptar amb partides per a adquisicions, si més no es podia acollir a la línia de subvenció de la Generalitat per a l'elaboració d'instruments de descripció. Aquesta línia, l'única específica per al conjunt d'arxius catalans de tot el Departament, era essencial per assegurar l'adquisició de molts fons privats, ja que per-

metia als arxivers dotar-se dels mitjans per garantir el seu tractament i difusió, és a dir, les úniques contrapartides que podien (i que, en general, caldria) oferir als seus titulars a canvi de la cessió o donació. Doncs bé, el 2012 l'assignació pressupostària total fou de 100.000 €, mentre que el 2013, és a dir, en el mateix exercici en què sí que s'ha pogut disposar d'una suma quasi quatre vegades superior per a una sola compra, simplement no es va convocar adduint la necessitat de retallar despesa.

Cal, d'una vegada per totes, definir clarament i consensuadament quina és la política d'adquisició i de gestió del patrimoni documental privat que volem tenir com a país. Una política que, per la mateixa natura d'aquest patrimoni, hauria de fonamentar-se en criteris arxivístics i en la pròpia estructura arxivística. En criteris arxivístics (integritat dels fons, provenença, cura sobre els drets de reproducció, etc.), perquè permeten defugir la mera avaluació mercantilista a l'hora de posar-hi un preu. En l'estructura arxivística catalana, perquè, gràcies a la seva capillaritat, permet defugir models basats en uns pocs grans centres temàtics, creats artificialment *ad hoc* i que, precisament per això, depenen sempre de grans partides pressupostàries, ja que no compten ni amb la imbricació social i territorial que durant els últims trenta anys ha demostrat sobradament el conjunt d'arxius catalans.

Podem, doncs, contràriament a d'altres països de tradició i mentalitat jacobina, evitar un sistema macrocefàlic que només contempli la inversió en grans institucions culturals, mentre que condemni la resta a la mera supervivència. Especialment, quan l'únic argument que legitimava la creació d'aquests centres (facilitar la consulta i la seva posada en valor per part dels usuaris i de les mateixes institucions) ja no té sentit, gràcies al fet que la transició digital que viu també el món dels arxius permet el treball en xarxa i col·laboratiu per a la preservació i difusió conjunta del nostre patrimoni documental. ■